

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2021.47.12>

Iwona STERCZEWSKA

Częstochowskie Towarzystwo Naukowe

Mieczysława Biegańska (1866–1954) – żona, matka i wybitna częstochowianka

Mieczysława Romana Rozenfeld urodziła się 2 kwietnia 1866 roku w Gołaszewie. Była pierwszym dzieckiem Henryka Rozenfelda i Ludwiki Rozenfeld z Płoskich¹. Informacji dotyczących jej dzieciństwa nie ma zbyt wiele lub są szczątkowe. Wiadomo jednak, że ukończyła gimnazjum².

Około roku 1880 rodzina Rozenfeldów przeniosiła się do Częstochowy. Przeprowadzka była związana prawdopodobnie z pracą Henryka. Rozbudowująca się dynamicznie Droga Żelazna Warszawsko-Wiedeńska, a także szybka urbanizacja Częstochowy powodowały napływ do miasta ludzi inteligentnych, inżynierów i przedsiębiorców. Przypuszczalnie w tym czasie urodziła się siostra Mieczysławy – Lucyna Ludwika³. Rozenfeldowie wraz z dziećmi, czternastoletnią wówczas Mieczysławą, ośmioletnim Karolem i małą Lucyną, zamieszkali w domu przy ulicy Teatralnej 32⁴.

Czasy dorastania Biegańskiej przypadają na okres, w którym zaczęto przykładać wagę do gruntowniejszego wykształcenia dziewcząt. Nie otrzymała ona wychowania salonowego, wręcz przeciwnie, atmosfera domu rodzinnego sprzyjała intelektualnemu rozwojowi. W jej zamiłowaniu do kształcenia, nauki i literatury

¹ Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Kowal 1866, akt nr 123.

² Kościół św. Barbary znajdował się w pobliżu ul. Jerozolimskiej, przy której mieszkali Rozenfeldowie.

³ Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), Akta stanu cywilnego parafii św. Rodziny w Częstochowie 1924. Akt chrztu nie został odnaleziony przez autorkę. Według aktu zgonu w chwili śmierci w 1924 roku Lucyna Gokieli miała 44 lata. Koliduje to jednak z aktem małżeństwa z 1897 roku, w którym jest napisane, że ma lat 20; Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej: APW), Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Barbary w Warszawie. Akta urodzeń, małżeństw i zgonów 1897. Akt ślubu nr 233.

⁴ Od roku 1917 ul. Kościuszki 32, obecnie al. Wolności 16.

z całą pewnością mieli udział rodzice i bliskie otoczenie, gdyż bez ich błogosławieństwa i przychylności rozwój osobisty córki nie byłby możliwy. Młoda Mieczysława nie poprzestała na wykształceniu gimnazjalnym. Ambicje pchnęły ją w stronę Krakowa, gdzie funkcjonowały Kursy dla Kobiet im. Adriana Baranieckiego, które według relacji jej brata, Karola Rozenfelda (Rożkowskiego), ukończyła⁵. Warto tutaj nadmienić, iż swoją krakowską edukację rozpoczęła już w roku 1881⁶. Uczestniczyła w wykładach z historii i literatury⁷. Po ukończeniu kursów pracowała w charakterze nauczycielki języka polskiego w jednej z częstochowskich pensji⁸. Nie trwała ona zresztą zbyt długo, ponieważ na początku 1885 roku Mieczysława wyszła za mąż za Władysława Biegańskiego⁹.

Zdobyte wykształcenie, wysokie jak na ówczesne realia, dało jej nie tylko możliwość pracy, ale również wszystkich późniejszych działań, zarówno na gruncie rodzinnym, jak i oświatowym, społecznym czy publicystycznym. Inteligencja, odczytanie i znajomość literatury były z pewnością pomocne w kształceniu własnych córek, godnym reprezentowaniu męża oraz pomocy w redagowaniu jego prac naukowych¹⁰.

Władysław Biegański nie zwlekał z otwarciem prywatnej praktyki. W małym mieście szybko bowiem rozniosła się wiadomość o przybyciu młodego niezwyklego lekarza, uczonego i naukowca. Jego osoba wzbudzała powszechną sensację i zainteresowanie, nic więc dziwnego, że każdy chciał go poznać, zobaczyć i zwrócić się o poradę. Jego popularność stała się również przyczyną propozycji matrymonialnej ze strony rodziny bardzo bogatej panny, której majątek dałby mu swobodę w pracy naukowej. Jednak Biegański, człowiek o głębokich zasadach moralnych, nie przystał na tę propozycję. Nigdy zresztą nie był chciwy, poza tym kandydatka mu nie odpowiadała. Atmosfera domu rodzinnego, przykładowe życie rodziców oraz szczególnie surowe zasady moralne ojca przyczyniły się z pewnością do poglądów Biegańskiego w temacie miłości, małżeństwa i rodziny¹¹.

⁵ J. Kolbuszewska, *Walka Polek o dostęp do uniwersyteckiego wykształcenia i samodzielnych badań naukowych*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2017, t. 7, s. 170; K. Rozenfeld, *Dr Władysław Biegański i jego działalność naukowo-lekarska*, „Polski Miesięcznik Lekarski” 1917, nr 5–6, s. 264.

⁶ Archiwum Narodowe w Krakowie o.III (dalej ANK), Akta Kursów Wyższych dla Kobiet im. Adriana Baranieckiego w Krakowie, Spisy uczennic od założenia kursów, sygn. 1, s. 872 i 979.

⁷ ANK, Akta Kursów Wyższych dla Kobiet im. Adriana Baranieckiego w Krakowie, Protokoły egzaminacyjne z lat szkolnych 1871–1893, sygn. 11, s. 147.

⁸ K. Rozenfeld, *Dr Władysław Biegański...*, s. 264.

⁹ „Bluszcz” 1924, nr 40, s. 1.

¹⁰ M. Biegańska, *Władysław Biegański. Życie i praca*, Warszawa 1930, s. 39.

¹¹ S. Gawrychowski, J. Gawrychowski, *Władysław Biegański. Życie i praca*, Warszawa 2015, s. 35.

Biegańscy nie wspominali o okolicznościach, czasie i miejscu poznania. Narzeczeństwo nie trwało jednak zbyt długo, gdyż Władysław osiedlił się w Częstochowie na początku października 1883 roku, a znajomość zakończyła się zawarciem związku małżeńskiego już na początku stycznia 1885 roku. Czas pokazał, iż było to małżeństwo udane, zbudowane na solidnym fundamencie odwzajemnionej miłości. Względy finansowe czy zamożność rodziny którejkolwiek ze stron nie były czynnikami decydującymi. W szczerych rozmowach Mieczysława uprzedziła narzeczonego, że jej rodzice nie są zamożni i pod tym względem nie mogą na nich liczyć. Z kolei Władysław uczciwie wyznał przyszłej małżonce ryzyko choroby gruźliczej panującej w jego rodzinie, nie skrywał też swoich niedomagań objawiających się krwotokami płucnymi, które mogły być zapowiedzią tej choroby¹². 25 grudnia 1884 roku Władysław Biegański sporządził pismo do Naczelnika Powiatu Częstochowskiego z prośbą o wyrażenie zgody na zawarcie związku małżeńskiego z Mieczysławą Rozenfeld¹³. Naczelnik Powiatu Częstochowskiego prośbę tę przekazał do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, uprzejmie zwracając się w piśmie o pozytywne rozpatrzenie tej prośby¹⁴. Związek małżeński pomiędzy Mieczysławą Romaną Rozenfeld a Władysławem Biegańskim został zawarty w Kościele pod wezwaniem św. Zygmunta w Częstochowie, 10 stycznia 1885 roku, w obecności świadków: Józefa Płoskiego, oficera zamieszkałego w miejscowości Dinabur, oraz Henryka Kaczyńskiego, organisty z Częstochowy. Religijny obrządek celebrował, na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez księdza Michała Nowakowskiego, zakonnik zakonu kapucynów ksiądz Józef Maria Rosset¹⁵. Ślub Biegańskich poprzedzony był jedną zapowiedzią, która miała miejsce 4 stycznia 1885 roku. Wobec ustalenia faktów świadczących o braku przymusu co do zawarcia małżeństwa, zostali oni zwolnieni z dwóch kolejnych na podstawie decyzji Generalnego Wika-riusza Diecezji Kujawsko-Kaliskiej, wydanej 2 stycznia 1885 roku z zaleceniem, aby informacja ta została wpisana do aktu małżeństwa¹⁶.

Małżeństwo zamieszkało w domu rodzinnym panny młodej wraz z jej rodzicami i rodzeństwem¹⁷. Sytuacja ta uległa zmianie dopiero w 1897 roku. Ojciec

¹² M. Biegańska, dz. cyt., s. 40.

¹³ Archiwum Państwowe w Łodzi (APŁ), Rząd Gubernialny Piotrkowski Wydział Lekarski, Podanie Władysława Biegańskiego o wydanie zgody na zawarcie związku małżeńskiego z Mieczysławą Rozenfeld, 1884, sygn. 54, s. 37 (tłum. APCz).

¹⁴ APŁ, Rząd Gubernialny Piotrkowski Wydział Lekarski, Raport Naczelnika Powiatu Częstochowskiego dotyczący wydania zgody na zawarcie związku małżeńskiego z Mieczysławą Rozenfeld, sygn. 54, s. 36 (tłum. APCz).

¹⁵ APCz, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Zygmunta w Częstochowie, Duplikaty aktów urodzeń, małżeństw i zgonów 1885, akt ślubu nr 4 (tłum. APCz).

¹⁶ APCz, Al legata do aktu ślubu nr 4 z 1885 roku (tłum. mgr E. Rygał).

¹⁷ M. Biegańska, dz. cyt., s. 72.

Mieczysław wy postanowił wybudować na terenie tej samej nieruchomości dwupiętrową oficynę¹⁸. Po zakończeniu budowy przeprowadził się tam z rodziną, a dotychczas zajmowane pomieszczenia oddał dla większej wygody córce i zięciowi. Stosunki rodzinne układały się pomyślnie. Szczególnie bliska sympatia związała się między Karolem a Władysławem, który zainteresował się młodym szwagrem, jego rozwojem umysłowym i postępami w nauce. Z czasem stosunek ten przerodził się w głęboką przyjaźń i przywiązanie¹⁹.

W omawianym czasie Biegański został lekarzem szpitalnym i miejskim, był także oddziałowym lekarzem na kolei warszawsko-wiedeńskiej, pełnił funkcję lekarza fabrycznego w fabrykach „Motte” i „Częstochowianka”. Odnowił miejscowy szpital, wyposażył w aparaturę diagnostyczną i laboratoryjną, zreorganizował pracę personelu pomocniczego i lekarskiego, przekształcił go w liczący się regionalny ośrodek leczniczo-naukowy. Od roku 1895 był współorganizatorem systematycznych spotkań kółka samokształceniowego lekarzy i farmaceutów oraz współzałożycielem i następnie prezesem Towarzystwa Lekarskiego Częstochowskiego. W 1905 roku jako zagorzały popularyzator zasad higieny doprowadził do utworzenia Muzeum Higienicznego. Był założycielem i prezesem Towarzystwa Dobroczynności dla Chrześcijan, ale działał również w Towarzystwie Dobroczynności dla Żydów. Organizował ochronki, kuchnie dla niezdolnych i kolonie letnie dla dzieci. Był też krzewicielem kultury fizycznej. Dzięki jego staraniom powstał częstochowski oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, którego w latach 1908–1914 był prezesem. W 1909 roku, w związku z Wystawą Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie, zespół redakcyjny działający pod jego kierunkiem opracował *Przewodnik po Częstochowie*. Prowadził szeroką akcję oświaty sanitarnej, walki z chorobami zakaźnymi, zwalczania alkoholizmu i prostytucji, tworzenia ambulatoriów fabrycznych i organizacji pomocy lekarskiej. Zainicjował utworzenie biblioteki publicznej. Prowadził pracę naukową z dala od polskich ośrodków akademickich, dlatego nazywano go „profesorem bez katedry”. Zajmował się filozofią medycyny i należał do polskiej szkoły filozofii medycyny. Napisał kilka podręczników, publikował w „Przeglądzie Lekarskim”, „Nowinach” i „Medycynie”. Jako filozof poświęcił się teorii poznania i genezie moralności²⁰.

¹⁸ APŁ, Rząd Gubernialny Piotrkowski Wydział Budowlany, Projekt domu mieszkalnego przy ul. Teatralnej 32 w Częstochowie, 1897, sygn. 6319, s. 1–2, 8–9.

¹⁹ M. Biegańska, dz. cyt., s. 41.

²⁰ Szerzej o życiu, poglądach i działalności W. Biegańskiego pisali: T. Bilikiewicz, *Poglądy filozoficzne Biegańskiego*, [w:] *Władysław Biegański – lekarz i filozof, 1857–1917*, red. G. Świderski i M. Stański, Poznań 1971; S. Gawrychowski, *Władysław Biegański – lekarz i filozof*, Wrocław – Kraków 1980; J. Jadacki, *Władysław Biegański: między „Logiką medycyny” a „Etyką ogólną”*, Warszawa 1998.

Pod koniec 1885 roku, a dokładnie 20 listopada, urodziła się pierwsza córka Biegańskich. Na chrzcie nadano jej imiona Halina Bolesława²¹. Dwa lata później, 7 stycznia 1888 roku, na świat przyszła druga córka Ludomira Wanda²². Jak wynika z aktu chrztu, Halina Bolesława została ochrzczona 3 lipca 1886 roku, natomiast Ludomira Wanda – 22 stycznia 1889. W przypadku Ludomiry doszło do mylnego datowania jej dnia narodzin. Zamiast 7 stycznia 1888 roku wpisano 7 stycznia 1889 roku. Sprawa ta miała swój finał kilkanaście lat później. W 1904 roku Władysław, aby sprostować błędny zapis, musiał wnieść sprawę do sądu. Adnotacje o tej nieprawidłowości i zmianie zostały odnotowane przy akcie chrztu²³.

Intensywna i wyczerpująca praca Władysława w szpitalu i ambulatorium fabrycznym, praktyka prywatna, a także praca naukowa sprawiły, że Mieczysława przejęła praktycznie wszystkie obowiązki związane z wychowaniem córek. Zajęła się prowadzeniem domu i organizowaniem pracy męża. Do tego doszła poważna choroba starszej córki – gruźlicze zapalenie stawu kolanowego. Choroba wykryta u dziecka z początkiem 1887 roku trwała sześć lat i pomimo tego, że skończyła się pełnym wyzdrowieniem, dostarczyła rodzicom wielu zmartwień. Biegańscy zadbali o leczenie, którym zajęli się znani warszawscy chirurdzy²⁴, między innymi Władysław Matlakowski²⁵. Wyjazdy do Warszawy na leczenie, jak również coroczne dłuższe pobyty w uzdrowiskach górskich i nadmorskich pociągały za sobą spore wydatki. Aby podoląć kosztom leczenia i życia codziennego, Władysław pracował w tym czasie najciężej w swoim życiu²⁶. W 1903 roku starsza córka Biegańskich przystąpiła do egzaminu dojrzałości, rok później maturę zdawała Ludomira. Naukę kontynuowały na Uniwersytecie Jagiellońskim. Obydwie zakończyły ją z tytułami doktora: Halina w dziedzinie filozofii, a Ludomira – w chemii²⁷.

Małżeństwo Mieczysławy Biegańskiej było wyjątkowo szczęśliwe i udane. Wzajemny szacunek, obopólna czułość i dbanie o siebie nawzajem zaowocowały stworzeniem ciepłego i spokojnego domu. Mieczysława Biegańska z miłości do

²¹ APCz, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Zygmunta w Częstochowie, Duplikaty aktów urodzeń, małżeństw i zgonów 1886, akt nr 610.

²² Tamże, Duplikaty aktów urodzeń, małżeństw i zgonów 1889, akt nr 82.

²³ APCz, Parafia św. Zygmunta w Częstochowie, adnotacja do aktu nr 82 z 1889 roku chrztu umieszczona z lewej strony, napisana na podstawie orzeczenia wydanego przez Okręgowy Sąd w Piotrkowie, dotyczący naniesienia poprawki w dacie urodzenia.

²⁴ M. Biegańska, dz. cyt., s. 53.

²⁵ Władysław Matlakowski (1850–1895) – znany chirurg warszawski. Od 1880 roku redaktor „Gazety Lekarskiej”, od 1889 roku ordynator żeńskiego oddziału chirurgicznego w Szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie. Był postacią nieprzeciętną. Wydał około 120 prac z zakresu medycyny.

²⁶ W. Biegańska, dz. cyt., s. 53.

²⁷ Tamże, s. 94; M. Barcik, A. Cieślak, D. Grodowska-Kulińska, U. Perkowska, *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850–1918, A–D*, Kraków 1999, s. 234.

męża i dzięki znajomości jego charakteru, upodobań i potencjału twórczego dostosowała otoczenie, w którym żyli, oraz swoje umiejętności tak, aby praca męża, zawodowa, jak i twórcza, mogła się rozwijać i nabierać rozpędu. Istotny wpływ na jakość twórczości męża miało dobre wykształcenie Mieczysławy. Ona sama nie wspomina o tej stronie swojej aktywności, w pewnej mierze zawodowej. Doceniały i wspominały o niej jednak osoby tak bliskie, jak i obce, co świadczyło o wysokiej wartości jej pracy²⁸.

Biegańska czuła swą wyższość umysłową, to przeświadczenie [...] czyniło ją pewną siebie, co w życiu codziennym stanowiło jej mniej sympatyczną cechę charakteru. Charakter miała twardy, nieznoszący opozycji; w towarzystwie umiała być miłą, rozmowną i nawet interesującą. [...] odznaczała się dużą elokwencją i władała wymiennym literackim stylem, zarówno w mowie, jak i w piśmie; mówiła ładnie, dobitnie, głosem pewnym, lecz z pewną przesadą i afektacją. Postawę miała piękną, na twarzy jej malowała się energia, stanowczość i zaciętość. Biegańska nie posiadała daru trafnego oceniania ludzi; często przeprowadzała ocenę ich pod kątem pewnej czołobitności z ich strony pod adresem jej męża i jego prac naukowych, najmniejszy krytycyzm na tym polu, najmniejsza opozycja, mogły ją wyprowadzić z równowagi; następnie oceniała nieraz ludzi nie pod kątem ich wartości istotnej, lecz pod kątem ich zdolności intelektualnych, ich daru wypisania się, wydawania prac drukowanych, a czasem nawet wygłaszania odczytów i referatów [...] Pomimo tych wad [...] była na gruncie częstochowskim postacią kobiecą wyjątkową i ze wszech miar interesującą. Nasze wzajemne stosunki układały się różnie, raz były lepsze, raz gorsze²⁹.

Oprócz pomocy przy pracy pisarskiej męża Mieczysława razem z nim starała się uczestniczyć w różnych przedsięwzięciach związanych z szerzeniem kultury i nauki w mieście. Warto w tym miejscu nadmienić, iż Częstochowa przełomu XIX i XX wieku była miastem, w którym nie istniała ani jedna instytucja czy stowarzyszenie zajmujące się krzewieniem szeroko rozumianej nauki i sztuki. Wpływ na taki stan rzeczy miały z pewnością utrudnienia, jakie władze wprowadzały w związku z zakładaniem stowarzyszeń³⁰. Dopiero w 1903 roku powstało pierwsze kółko, na którego spotkaniach wygłaszano krótkie odczyty naukowe. Uczestniczyli w nich państwo Biegańscy. Kółko to, pomimo krótkiego funkcjonowania, dało zaczątek i precedens do tworzenia kolejnych³¹.

W marcu 1906 roku został wydany ukaz carski dotyczący zakładania stowarzyszeń i związków. Zezwolono w nim na tworzenie stowarzyszeń i związków

²⁸ E. Borkowski, *Środowisko lekarskie, w którym działał Władysław Biegański*, [w:] *Władysław Biegański – lekarz i filozof 1857–1917*, s. 96; zob. S. Gawrychowski, J. Gawrychowski, *Władysław Biegański. Życie i praca*, Warszawa 2015, s. 36; S. Nowak, *Z moich wspomnień*, cz. 2, Częstochowa 1933, s. 46; W. Biegański, *Zasady logiki ogólnej*, Warszawa 1903; „Polski Miesięcznik Lekarski” 1917, nr 5 i 6, s. 264.

²⁹ S. Gawrychowski, J. Gawrychowski, dz. cyt., s. 47.

³⁰ [www. http://100latorganizacji.archiwa.org/pod-zaborami/](http://100latorganizacji.archiwa.org/pod-zaborami/) [dostęp: 8.04.2021].

³¹ S. Nowak, dz. cyt., s. 52–53.

przez poddanych rosyjskich – dla celów „nieprzeciwnych prawu”³². Jednym z nich było utworzone w 1906 roku Towarzystwo Szerzenia Wiedzy. Mieczysława Biegańska należała do niego wraz z mężem, jednak na skutek nieporozumień na tle politycznym³³ małżeństwo wraz z wieloma innymi członkami odstąpiło od uczestnictwa³⁴. Sprawa dotyczyła przyjęcia przez bibliotekę Towarzystwa książek w języku „żargonowym”³⁵. Część z członków towarzystwa nie zgadzała się na przyjęcie podarunku, gdyż uważała, że istotą tego Towarzystwa jest krzewienie i nauka języka polskiego, a nie żydowskiego. Sprawa odbiła się dość głośnym echem na łamach miejscowego czasopisma – „Gońca Częstochowskiego”. W polemice nad tą sprawą, której treść ukazywała się przez kilka numerów, wzięła udział również Biegańska. Swoje zdanie w tym temacie wyraziła w artykule zatytułowanym *W sprawie żargonu*³⁶.

Od 1908 roku M. Biegańska należała do Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, którego założycielem był jej mąż. W latach 1908–1909 prowadziła bibliotekę oddziału i wygłaszała odczyty na zebraniach. Kolejnym towarzystwem, do którego należała, było Towarzystwo Opieki Szkolnej. W Częstochowie działało od 1909 roku. Organizowano w nim kursy dokształcające, między innymi kursy samokształcenia. W latach 1915–1917 zajęcia prowadzono w trzech działach: humanistycznym, przyrodniczym i technicznym. Wśród wielu wykładowców (nauczycieli, lekarzy, farmaceutów, artystów, architektów i księży) znajdowały się tylko dwie kobiety – Biegańska oraz Róża Szumache³⁷. Oprócz tego była członkinią Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego w Królestwie Polskim, którego oddział częstochowski powstał w 1910 roku. Stowarzyszenie miało na celu udzielanie pomocy nauczycielom w doskonaleniu zawodowym, wzajemnej pomocy i trosce o sprawy ekonomiczne. Biegańska uczestniczyła w odczytach, z których dochód w latach 1914/1918 przeznaczano na zapomogi

³² [www. http://100latorganizacji.archiwa.org/pod-zaborami/](http://100latorganizacji.archiwa.org/pod-zaborami/) [dostęp: 8.04.2021].

³³ Pomimo emocjonalnego stosunku do spraw politycznych, Władysław Biegański i jego żona nie angażowali się w nie osobiście, nie należeli do żadnego ugrupowania ani partii.

³⁴ „Gońiec Częstochowski” 1907, nr 40, s. 1.

³⁵ Żargon (jidysz) – potoczna nazwa języka żydowskiego, który pojawił się na terenach polskich wraz z przybywającymi z zachodu Żydami. Język ten był najprawdopodobniej gwarą śląską dialektu wschodnioniemieckiego, który w Polsce z wolna nasiąkał elementami słowiańskimi. Około 70% wyrazów w języku żydowskim było pochodzenia niemieckiego, 10% pochodzenia słowiańskiego, pozostałe 20% zajmowały wyrazy hebrajskie, nowohebrajskie, aramejskie (tal-mudyczne) oraz bardzo nieliczne naśladownictwa z innych języków.

³⁶ „Gońiec Częstochowski” 1907, nr 45, s. 1.

³⁷ Muzeum Częstochowskie, Ośrodek Dokumentacji Dziejów Częstochowy – hasło w katalogu osobowym: Mieczysława Biegańska; zob. J. Sętowski, *Pani Biegańska*, „Co? Gdzie? Kiedy?” 2018, nr 2, s. 25.

dla niezamożnych nauczycieli szkół prywatnych³⁸. W latach poprzedzających I wojnę światową ogłosiła kilka prac z dziedziny pedagogiki i psychologii dzieci w czasopiśmie „Nowe Tory”³⁹.

Do wyjątkowych momentów życia rodzinnego Biegańskich należą, bez wątpienia, śluby bliskich osób. W 1897 roku Lucyna Rozenfeld poślubiła Siemiona Gokiel⁴⁰, który przez dłuższy czas odbywał praktykę lekarską w Częstochowie⁴¹. Brat Karol Rozenfeld (Rożkowski) ożenił się około 1900 roku z Marią Lindą⁴². Z tego związku w 1907 roku urodziła się córka Maria Danuta⁴³. W latach późniejszych były to śluby córek. Halina Bolesława poślubiła Wacława Płodowskiego w 1912 roku⁴⁴, a Ludomira Wanda – Mieczysława Królikowskiego 7 stycznia 1914 roku⁴⁵. Państwo Królikowscy mieli córkę Krystynę Władysławę⁴⁶, która była jedyną wnuczką Biegańskich.

W 1909 roku Biegańska swoją obecność zaznaczyła na organizowanej w Częstochowie Wystawie Przemysłu i Rolnictwa. Była członkiem jury w dziale ogólnokulturalnym w sekcji pedagogicznej⁴⁷, której prezesem był mąż, a jednym z członków ich córka Halina Biegańska⁴⁸. 18 września 1909 roku lokalna gazeta informowała również o udziale Mieczysławy Biegańskiej w ekipie sędziowskiej w grupie XII, działu robót kobiecych⁴⁹.

W tym samym roku rozpoczęła swoje uczestnictwo w Towarzystwie Opieki Szkolnej i weszła w skład jego zarządu⁵⁰. W ramach działalności sprawowała róż-

³⁸ Muzeum Częstochowskie, Ośrodek Dokumentacji Dziejów Częstochowy – hasło w katalogu przedmiotowym: Stowarzyszenie Nauczycielstwa Polskiego w Królestwie Polskim.

³⁹ K. Rozenfeld, dz. cyt., s. 265.

⁴⁰ APW, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Barbary w Warszawie, Akta urodzeń, małżeństw i zgonów 1897, akt nr 233.

⁴¹ „Goniec Częstochowski” 1924, nr 12, s. 3.; K. Latawiec, *Rosyjska Straż Graniczna w Królestwie Polskim w latach 1851–1914*, Lublin 2014, s. 288.

⁴² [www. https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/karol-rozkowski](https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/karol-rozkowski) [dostęp: 8.04.2021].

⁴³ APCz, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Zygmunta w Częstochowie, Duplikaty aktów urodzeń 1907, t. 2, akt nr 2319; K. Sucharkiewicz, *Dom doktora Władysława Biegańskiego w Częstochowie. Budynek, miejsce życia rodzinnego i pracy*, [w:] Władysław Biegański (1857–1917). *Częstochowski lekarz, naukowiec i społecznik*, red. J. Sętowski, Częstochowa 2007, s. 54.

⁴⁴ APCz, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Zygmunta w Częstochowie, Duplikaty aktów małżeństw 1912, akt nr 314.

⁴⁵ Tamże, Duplikaty aktów małżeństw z lat 1914–1916, akt nr 1.; „Goniec Częstochowski” 1914, nr 8, s. 3.

⁴⁶ K. Sucharkiewicz, dz. cyt., s. 54.

⁴⁷ „Gazeta Częstochowska” 1909, nr 6, s. 2.

⁴⁸ D. Złotkowski, *Wystawa Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie 1909 roku w świetle prasy polskiej*, Częstochowa 2009, s. 29.

⁴⁹ „Gazeta Częstochowska” 1909, nr 45, s. 2.

⁵⁰ „Gazeta Częstochowska” 1909, nr 98, s. 4.

nego rodzaju funkcje oraz pełniła dyżury na cieszącej się dużym zainteresowaniem „Wystawie lalek”, która odbyła się w 1913 roku⁵¹. Swoją obecność zaznaczyła również w prowadzonych przez Towarzystwo Opieki Szkolnej w latach 1915–1917 kursach samokształcenia. 30 marca 1916 roku w ramach działalności Wyższego Kursu Przyrodniczego wygłosiła referat pt. *Kłamstwo*⁵², a 1 lipca tego roku, w związku z zakończeniem drugiego cyklu kursów samokształcenia, referat pt. *Z historii ruchu kobiecego we Francji w drugiej połowie XVIII wieku*⁵³. W późniejszym czasie była sekretarką zarządu Koła Pomocy dla Maturzystów⁵⁴ oraz członkiem zarządu tymczasowego Komisji Zajęć Pozaszkolnych⁵⁵.

Swoje referaty z zakresu pedagogiki wygłaszała również na zebraniach Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego. 4 grudnia 1912 roku przedstawiła pracę zatytułowaną *Samobójstwa pośród młodzieży*⁵⁶. W dniu następnym „Goniec Częstochowski” przedstawił w skrócie treść wykładu, chwalać cotygodniowe zebrania Stowarzyszenia za podejmowanie ciekawych tematów, które zawsze cieszą się dużym zainteresowaniem słuchaczy. Kolejne odczyty pod patronatem Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego wygłosiła w latach 1918 i 1919. Odczyt zatytułowany *Charakter i szkoła* został podzielony na dwie części. Pierwszy odbył się 19 stycznia⁵⁷, a drugi 30 stycznia 1918 roku⁵⁸. Ostatni z odszukanych odczytów, pt. *O karach szkolnych*, odbył się 18 stycznia 1919 roku⁵⁹.

W maju 1906 roku z okazji 40-lecia pracy literackiej Elizy Orzeszkowej „Wiadomości Częstochowskie” w hołdzie jubilatce poświęciły jeden z numerów. Znalazło się w nim kilka artykułów, wierszy i wspomnień, a wśród nich również artykuł Biegańskiej *Kartka z dziejów ruchu kobiecego w wielkiej rewolucji francuskiej*. Autorka wspomina w nim rewolucję francuską i tworzące się tam pierwsze wspólnoty mieszane oraz typowo kobiece, ukazujące postacie pierwszych gorących bojowniczek feminizmu. Przedstawia przebieg i skutki działalności i wystąpień kobiecych, które z początkowo powściągliwych z biegiem czasu stawały się coraz odważniejsze, w efekcie potęgując niechęć i sprzeciw społeczeństwa. Agresywny i radykalny charakter stowarzyszeń kobiecych, jak również ich udział w zamieszkach ulicznych, doprowadził do wydania zakazu funkcjonowania. Bie-

⁵¹ „Goniec Częstochowski” 1913, nr 66, s. 3; tamże, nr 70, s. 3; tamże, nr 73, s. 3; tamże, nr 77, s. 3.

⁵² *Towarzystwo Opieki Szkolnej, Kursy Samokształcenia w Częstochowie, Sprawozdanie z cyklu drugiego za rok szkolny 1915–16*, Nakładem Kursów Samokształcenia, Częstochowa 1916, s. 31–33.

⁵³ „Goniec Częstochowski” 1916, nr 145, s. 3.

⁵⁴ „Goniec Częstochowski” 1916, nr 219, s. 3.

⁵⁵ „Goniec Częstochowski” 1918, nr 108, s. 2.

⁵⁶ „Goniec Częstochowski” 1912, nr 333, s. 3.

⁵⁷ „Goniec Częstochowski” 1918, nr 15, s. 2.

⁵⁸ „Goniec Częstochowski” 1918, nr 25, s. 3.

⁵⁹ „Goniec Częstochowski” 1919, nr 22, s. 3.

gańska uważała, że był on sprzeczny z hasłami rewolucji głoszącymi wolność i równość, a próby kobiecej emancypacji spotkały się z brakiem zrozumienia ze strony osób dzierżących stery władzy. Autorka powróciła z podobnym tematem w roku 1916. Z okazji zakończenia wykładów na kursach samokształcenia wystąpiła z referatem zatytułowanym *Z historii ruchu kobiecego we Francji w drugiej połowie XVIII wieku*⁶⁰. „Goniec Częstochowski” nie zamieścił wtedy treści wykładu. Opublikował jedynie krótką recenzję i w kilku słowach wykład ten streścił. Ze streszczenia wynikało, że autorka oprócz tego, co znajdowało się w artykule z 1906 roku, wzbogaciła wykład informacjami o wpływach salonów paryskich oraz śladach działalności rewolucyjnej kobiet w pamiętnikach i listach⁶¹.

W sprawach dotyczących emancypacji i równości kobiet wypowiedziała się również w przeddzień wyborów do Sejmu pod koniec 1918 roku. W „Gońcu Częstochowskim” ukazał się artykuł *Z powodu ciągłych dyskusji nad równouprawnieniem kobiet*, w którym omówiła istotę równouprawnienia. Uważała je bowiem za zjawisko naturalne, zgodne z duchem czasu i hasłami demokratycznymi. Uznawała ponadto, że równouprawnienie jest efektem I wojny światowej i przemian związanych z pracą zawodową kobiet, a co za tym idzie – chęcią uzyskania praw politycznych. Prawa Polek były, według niej, koniecznością społeczną i faktem, którego nikt nie zmieni. Autorka stawiała w obronie zasadności pobytu kobiet w parlamencie i abstynencji w przemowach – uwydatniała cenność milczenia, uznając je jako zaletę kobiecą i dowód panowania nad sobą. Odpierała ataki kierowane wobec kobiet, opierając się na konstruktywnych argumentach, a broniąc się, wytykała niekiedy mężczyznom ich wady, niekonsekwencję i hipokryzję⁶².

Oprócz tematów dotyczących emancypacji kobiet wyraziła swoje zdanie na temat propagowania książek w języku jidysz – w artykule *W sprawie żargonu*. Jako miłośniczka literatury, propagatorka języka polskiego i poprawnej polszczyzny przytaczała argumenty środowisk żydowskich, które wypowiadały się jako jedyne w tym temacie i również języka tego nie promowały. Artykuł pojawił się na łamach „Gońca Częstochowskiego” w związku z zamiarem przyjęcia przez Bibliotekę Towarzystwa Szerzenia Wiedzy książek w tym języku. Mieczysława Biegańska jako jedna z członkiń wyraziła się temu sprzeciwiała⁶³.

Pomimo tego, że artykułów pisanych przez Biegańską było niewiele, można zauważyć, że wypowiadała się w tematach, które miały dla niej znaczenie, były jej bliskie i co do których posiadała odpowiednią wiedzę. Opublikowała kilka artykułów w czasopiśmie pedagogicznym „Nowe Tory”, istniejącym w latach

⁶⁰ „Goniec Częstochowski” 1916, nr 145, s. 3.

⁶¹ „Goniec Częstochowski” 1916, nr 149, s. 3–4.

⁶² „Goniec Częstochowski” 1918, nr 282, s. 1.

⁶³ „Goniec Częstochowski” 1907, nr 45, s. 1.

1906–1914. Podejmowano w nim tematykę pedagogiczną, jak również w szerokim zakresie zagadnienia dotyczące oświaty polskiej i jej reform oraz kwestię wychowania i rozwoju dzieci⁶⁴. Jako nauczycielce języka polskiego publikacje w tym czasopiśmie dały jej możliwość wypowiadania się w tematach bliskich i zgodnych z jej zainteresowaniami. Pierwszy artykuł zamieszczony w czasopiśmie „Nowe Tory”, zatytułowany *O nieśmiałości i nieśmiałyłch dzieciach*, ukazał się w 1907 roku. Drugi opublikowano rok później i nosił on tytuł *Kilka uwag o pokazach szkolnych*. Kolejne – *O charakterach i rozpoznawaniu ich u dzieci*, część I i II – ukazały się kolejno w zeszytach 9 i 10 w 1908 roku.

Smutne wydarzenia rodzinne, jak i ogólnonarodowe, wpłynęły pośrednio na uporządkowane i spokojne życie nie tylko samej Mieczysławy Biegańskiej, ale przede wszystkim na najważniejszą osobę w jej życiu – męża Władysława Biegańskiego. Pogłębiająca się choroba serca, wybuch wojny burzący spokojne życie i wywołujący niepokój o życie bliskich – stały się obciążeniami, którego Biegański, niestety, nie przetrwał. Zmarł niespodziewanie, jak pisano w nekrologu, po krótkich cierpieniach 29 stycznia 1917 roku⁶⁵. Pozostawił w żałobie rodzinę, współpracowników i mieszkańców miasta.

Ogromne nieszczęście, jakim niewątpliwie była dla Mieczysławy śmierć męża, stało się dla niej jednocześnie życiową próbą. Dotychczasowa egzystencja, upływająca na wyczerpanej pracy u boku męża i aktywności na polu pracy społecznej, dotyczącej szerzenia kultury i wiedzy, nie straciła na sile po śmierci męża. Ostatnim dziełem Władysława, którego realizacji nie doczekał, było otwarcie biblioteki publicznej. Dlatego też po jego śmierci Mieczysława aktywnie zaangażowała się w to przedsięwzięcie. Pomysł na stworzenie biblioteki publicznej pojawił się na długo przed zawiązaniem Towarzystwa Biblioteki Publicznej. Pomimo iż w mieście funkcjonowały mniejsze lub większe biblioteki, mieszkańcy Częstochowy odczuwali przemożny brak biblioteki publicznej⁶⁶ o charakterze oświatowym⁶⁷. Widząc potrzebę powstania takiej biblioteki, wśród nauczycieli Kursów

⁶⁴ D. Dworakowska, *W kręgu problemów edukacji i dydaktyki polonistycznej na łamach czasopisma Nowe Tory (1906–1914). Między tradycją a współczesnością*, Łódź 2015, s. 11.

⁶⁵ APCz, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Zygmunta w Częstochowie, Duplikaty aktów zgonu z lat 1916–1917, akt nr 139; „Goniec Częstochowski” 1917, nr 24, s. 1–2.

⁶⁶ „Goniec Częstochowski” 1916, nr 103, s. 5; A. Arkabus, *Powstanie i zarys rozwoju Biblioteki im. Dra Władysława Biegańskiego w Częstochowie w latach 1917–1998*, „Ziemia Częstochowska” 2005, t. 32, s. 136.

⁶⁷ Biblioteki z księgozbiorami nieprzekraczającymi 500 tomów posiadały przed I wojną światową w Częstochowie rozmaite organizacje, m.in. Koło Polskiej Macierzy Szkolnej im. H. Sienkiewicza, Stowarzyszenie Rzemieślników Przemysłowe, Towarzystwo Krajoznawcze i Towarzystwo Muzyczno-Literackie „Lira”. Większe biblioteki posiadające w swoich zbiorach powyżej 1000 woluminów to Towarzystwo Lekarskie i Towarzystwo Szerzenia Wiedzy.

Samokształcenia zaistniał pomysł powstania Towarzystwa Biblioteki Publicznej. Uformowało się ono 2 grudnia 1916 roku. W składzie zarządu znaleźli się doktor Władysław Biegański, adwokat Ludwik Mężnicki, rejent Stanisław Biernacki, Leon Mońkowski, doktor Kazimierz Okuszek, Antoni Jaruszewski i dyrektor Wacław Płodowski⁶⁸. Z tego grona już po niespełna dwóch miesiącach odszedł Władysław Biegański. Dla uczczenia pamięci Władysława Biegańskiego, jednego z najbardziej zasłużonych ludzi nauki tamtych czasów na ziemiach polskich, zarząd Kursów Samokształcenia zaproponował, aby przyszła biblioteka publiczna została nazwana jego imieniem⁶⁹. Pomysł został poparty na zebraniu, które odbyło się 30 stycznia 1917 roku, przez przedstawicieli wszystkich stowarzyszeń oświatowych i społecznych miasta Częstochowy. Wystosowana została również odezwa do ogółu społeczeństwa o składanie datków mających na celu przyspieszenie jej otwarcia⁷⁰. Biblioteka Publiczna im. Władysława Biegańskiego została otwarta 11 sierpnia 1917 roku⁷¹. Na siedzibę biblioteki doktor Stanisław Nowak użyczył lokalu w swoim domu przy ulicy Teatralnej 14⁷². Inwentarz biblioteki wzbogacony został poprzez darowizny, ofiarowane przede wszystkim przez Mieczysławę. Przekazała ona około 100 cennych dzieł naukowych z prywatnych zbiorów męża⁷³. Za jej przykładem poszedł rejent Stanisław Biernacki, jak również zarząd Kursów Samokształcenia⁷⁴.

Biegańska godnie zastąpiła swojego męża w sprawach dotyczących rozwoju i opieki nad Biblioteką. Jej nazwisko pojawia się nieprzerwanie w protokołach zarządu Towarzystwa Biblioteki Publicznej w charakterze jego członka od 1923 roku⁷⁵, aż do jego rozwiązania w dniu 4 stycznia 1925 roku⁷⁶. Instytucja utrzymywała się

⁶⁸ W. Tyras, *Biblioteka Publiczna w Częstochowie do 1993 roku*, „Ziemia Częstochowska” 1970, t. 8/9, s. 356; por. A. Arkabus, dz. cyt., s. 136; C. Galanek, *Założenie, formy finansowania oraz działalność Biblioteki Publicznej im. W. Biegańskiego w Częstochowie w latach 1917–1925*, „Almanach Częstochowy” 2008, s. 168.; A. Boral, *Biblioteka im. Dr. Władysława Biegańskiego w latach 1917–1939 i jej finansowanie przez władze miejskie Częstochowy*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2017, t. 7, s. 85.

⁶⁹ „Goniec Częstochowski” 1917, nr 24, s. 3.

⁷⁰ „Goniec Częstochowski” 1917, nr 25, s. 3.

⁷¹ „Goniec Częstochowski” 1917, nr 192, s. 2.

⁷² Obecnie ulica Wolności.

⁷³ APCz, Akta miasta Częstochowy, Sprawy Biblioteki Miejskiej imienia doktora Biegańskiego oraz zakupu książek i udzielania subsydiów innym prywatnym bibliotekom 1931–1932, sygn. 8050, s. 18; APCz, Akta miasta Częstochowy, Sprawy Biblioteki Miejskiej imienia doktora Biegańskiego, zakup książek i wszelka korespondencja, sprawy innych bibliotek i udzielanie tymże stypendium 1934, sygn. 8096, s. 76; H. Swaton, *Mieczysława Biegańska*, [w:] *Słownik ludzi związanych z książką w regionie częstochowskim*, Częstochowa 1985, poz. nr 4.

⁷⁴ W. Tyras, *Biblioteka Publiczna w Częstochowie do 1993 roku*, s. 357.

⁷⁵ APCz, Akta miasta Częstochowy, Akta dotyczące Biblioteki Publicznej im. W. Biegańskiego w Częstochowie 1922–1925, sygn. 5238, s. 10 i 20.

⁷⁶ APCz, Akta miasta Częstochowy, Akta w sprawie Biblioteki Miejskiej 1923–1927, sygn. 7703, s. 26.

ze składek Towarzystwa i datków obywateli. Niestety, wobec słabej ofiarności społeczeństwa nie mogła się ona dostatecznie rozwijać i 12 września 1924 roku zarząd uchwalił decyzję o przekazaniu Biblioteki Magistratowi miasta Częstochowy. Oficjalne rozwiązanie Towarzystwa nastąpiło 4 stycznia 1925 roku⁷⁷. Na tym samym zebraniu powołano również Komisję Likwidacyjną, w skład której weszła Biegańska⁷⁸.

Gmina miejska formalnie przejęła Bibliotekę od Komisji Likwidacyjnej 16 marca 1925 roku. Biblioteka zgodnie z warunkami przekazania zachowała imię patrona – Władysława Biegańskiego. Zostało też ustanowione Kuratorium Biblioteki, w którego składzie znaleźli się Biegańska i Ludwik Mężnicki⁷⁹. Kuratorium zajęło się uchwaleniem Regulaminu Biblioteki, zatrudnieniem bibliotekarki, sprawami finansowymi i związanym z tym wysyłaniem petycji do prezydenta miasta⁸⁰. Mieczysława osobiście zajmowała się tworzeniem list książek, które mają być zakupione⁸¹. Na protokołach z zebrań zarządu Kuratorium Biblioteki jej nazwisko pojawia się kolejno 4 maja 1925⁸², 21 grudnia 1925⁸³, 18 maja 1926⁸⁴, 20 października 1926⁸⁵, 28 lipca 1927⁸⁶ i 18 października 1928 roku⁸⁷. W jednym z nich Tymczasowy Zarząd Miejski wyraził podziękowania za ofiarowanie dla Biblioteki Miejskiej 163 tomów⁸⁸. Ponadto Biegańska apelowała w sprawie darów w redakcji „Gońca Częstochowskiego”, „Słowa Częstochowskiego i „Ostatnich Wiadomości Częstochowskich”⁸⁹.

W działalność dobroczynną Biegańska zaczęła angażować się jeszcze w czasie, kiedy nie była mężatką. Potwierdzeniem tego jest jej uczestnictwo w kweście wielkotygodniowej Rady Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych Powiatu Częstochowskiego, która odbyła się 20 marca 1883 roku. W kweście tej uczestniczyła

⁷⁷ W. Tyras, *Biblioteka Publiczna w Częstochowie do 1993 roku*, s. 364; C. Galanek, *Założenie, formy finansowania oraz działalność Biblioteki Publicznej im. W. Biegańskiego w Częstochowie w latach 1917–1925*, „Almanach Częstochowy” 2008, s. 176; A. Boral, *Biblioteka im. Dr. Władysława Biegańskiego w latach 1917–1939 i jej finansowanie przez władze miejskie Częstochowy*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2017, t. 7, s. 88.

⁷⁸ APCz, Akta miasta Częstochowy, Akta w sprawie Biblioteki Miejskiej 1923–1927, sygn. 7703, s. 28.

⁷⁹ Tamże; W. Tyras, *Biblioteka Publiczna w Częstochowie do 1993 roku*, s. 365.

⁸⁰ APCz, Akta miasta Częstochowy, Akta w sprawie Biblioteki Miejskiej 1923–1927, sygn. 7703, s. 75.

⁸¹ Tamże, s. 174.

⁸² Tamże, s. 93.

⁸³ Tamże, s. 105.

⁸⁴ Tamże, s. 124–125.

⁸⁵ Tamże, s. 174.

⁸⁶ Tamże, s. 234.

⁸⁷ Tamże, sygn. 7929, s. 91.

⁸⁸ Tamże, sygn. 8068, s. 60.

⁸⁹ Tamże, s. 61.

wraz z matką, a na miejsce wyznaczono kościół parafialny św. Zygmunta⁹⁰. W latach późniejszych działała jako Członek Honorowy Rady Opiekuńczej wraz z innymi paniami, najczęściej żonami znanych i poważanych przedstawicieli częstochowskiej elity. Do ich zadań należało gromadzenie funduszy na rzecz pomocy społecznej poprzez urządzenie zbiórek datków do puszek, loterii lub zabaw tanecznych⁹¹. Wobec stale zwiększającej się liczby mieszkańców miasta taka forma działalności dobroczynnej przestała być wystarczająca. Z tego też powodu w roku 1899 utworzone zostało Towarzystwo Dobroczynności dla Chrześcijan.

W ciągu 40 lat funkcjonowania, w składzie zarządu jako członkinie-kandydatki⁹² znalazły się tylko trzy kobiety, a wśród nich Biegańska jako członek zarządu na rok 1903⁹³. W tym samym roku była również jedną z opiekunek Ochrony nr 1, działającej pod patronatem Towarzystwa Dobroczynności dla Chrześcijan⁹⁴. O jej stałym uczestnictwie w tej organizacji świadczą liczne wzmianki w lokalnej prasie⁹⁵. W ramach działalności organizowano m.in. jarmarki przedświąteczne oraz kwesty, np. ogólnokrajową kwestę pod hasłem „Ratujcie dzieci” czy coroczną kwestę wielkanocną na Jasnej Górze⁹⁶. Biegańscy wspomagali również finansowo działalność Towarzystwa, przekazując datki z okazji świąt wielkanocnych, świąt Bożego Narodzenia bądź ważnych rocznic⁹⁷. Takim wsparciem obdarzali ponadto akcje związane z przeciwdziałaniem ubóstwu⁹⁸, szerzeniem kultury⁹⁹, bądź pomocą dla kobiet (ofiara na Wystawę Pracy Kobiet)¹⁰⁰.

W 1918 roku Biegańska przystąpiła do Narodowej Organizacji Wyborczej Kobiet Polskich. Była to społeczno-polityczna organizacja kobieca o profilu katolickim, związana z Narodową Demokracją. Istniała w latach 1919–1939. Narodowa Organizacja Kobiet zawiązała się pod koniec 1918 roku i weszła w skład Central-

⁹⁰ F. Sobalski, *Dwa Towarzystwa Dobroczynności miasta Częstochowy w świetle własnych sprawozdań (1899–1939)*, „Ziemia Częstochowska” 2003, t. 30, s. 75.

⁹¹ F. Sobalski, *Dwa Towarzystwa Dobroczynności miasta Częstochowy w świetle własnych sprawozdań (1899–1939)*, „Ziemia Częstochowska” 2003, t. 30, s. 47.

⁹² Członek-kandydat – obejmował miejsce w Zarządzie w momencie, gdy rzeczywisty członek ustępował z jakichś powodów.

⁹³ F. Sobalski, *Dwa Towarzystwa...*, s. 49.

⁹⁴ Tamże, s. 53.

⁹⁵ „Wiadomości Częstochowskie” 1906, nr 79, Dodatek-Sprawozdanie VI za rok 1905, s. 1; „Goniec Częstochowski” 1913, nr 87, s. 3.

⁹⁶ „Goniec Częstochowski” 1908, nr 342, s. 3; „Goniec Częstochowski” 1916, nr 143, s. 3; „Goniec Częstochowski” 1912, nr 94, s. 2.

⁹⁷ „Goniec Częstochowski” 1907, nr 88, s. 3; tamże, nr 264, s. 3; tamże, 1908, nr 1, s. 4.

⁹⁸ „Goniec Częstochowski” 1916, nr 152, s. 5.

⁹⁹ „Wiadomości Częstochowskie” 1906, nr 75, s. 3; tamże, nr 80, s. 5.

¹⁰⁰ „Goniec Częstochowski” 1916, nr 223, s. 3.

nego Narodowego Komitetu Wyborczego stworzonego przez Narodową Demokrację. Prowadziła ona dynamiczną agitację wśród kobiet odnośnie do ich udziału w wyborach Sejmu Ustawodawczego w 1919 roku¹⁰¹.

Działaczki Narodowej Organizacji Kobiet polskich przybyły do Częstochowy w grudniu 1918 roku, a pod koniec miesiąca, tj. 28, zorganizowały wiec¹⁰². Zebrały się na nim delegatki samorządów, ugrupowań, korporacji i stowarzyszeń kobiecych¹⁰³. Podczas wiecu powołano zarząd częstochowskiego oddziału. Do zarządu weszło osiem kobiet, wśród których znalazła się Biegańska. Reprezentowała miasto z ramienia Komitetu Robotniczo-Włościańskiego¹⁰⁴. Owocem tego spotkania był również jej pierwszy artykuł *Z powodu ciągłych dyskusji nad równouprawnieniem kobiet*. Dotyczył on równouprawnienia kobiet, a ukazał się w „Gońcu Częstochowskim”¹⁰⁵.

Przez krótki czas M. Biegańska należała do Towarzystwa Szerzenia Wiedzy. Wraz z innymi wypowiedziała jednak członkostwo z powodu wspomnianego wcześniej nieporozumienia związanego z językiem „żargonowym”, które miało miejsce na początku 1907 roku. Jej nazwisko ponownie pojawia się na łamach gazet w związku z utworzeniem Towarzystwa Krajoznawczego. Na jego gruncie wygłosiła referaty dla uczczenia pamięci Elizy Orzeszkowej – *Pogadanka o Elizie Orzeszkowej*¹⁰⁶, oraz Marii Konopnickiej – *Kilka słów o Marii Konopnickiej*¹⁰⁷. Referaty nie zachowały się w formie pisanej, pozostały jedynie recenzje w gazetach, w których autorka zbierała pochwały za piękne opracowanie tematyki, treść i nawiązania do przyrody.

Pod koniec lat dwudziestych Biegańska na swojej drodze naukowej spotkała profesora Władysława Szumowskiego¹⁰⁸. Owocem współpracy stała się książka *Władysław Biegański. Życie i praca*, opublikowana w 1930 roku przez Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego Instytutu Popierania Nauki¹⁰⁹. W grudniu 1933 roku

¹⁰¹ [www.https://pl.wikipedia.org/wiki/Narodowa_Organizacja_Kobiet_\(Polska\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Narodowa_Organizacja_Kobiet_(Polska)) [dostęp: 12.04.2021].

¹⁰² „Goniec Częstochowski” 1918, nr 282, s. 3.

¹⁰³ Były to delegatki należące do: Zrzeszenia Kobiet, Koła Ziemianek, Koła Gospodyń Wiejskich, Ligi Kobiet, Ogniska Robotniczego, Koła Ochroniarek, Towarzystwa „Przezorność”, Stowarzyszenia „Dźwignia”, Stowarzyszenia Sług pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej, Stowarzyszenia Sług pod wezwaniem św. Zyty, Stowarzyszenia Matek Chrześcijańskich, Stowarzyszenia Tercjanek Arcybractwa Różańcowego, Niewiast Ewangelicznych, Sodalicii Mariańskiej, Sekcji Przeciw żebractwu i Ochrony Kobiet.

¹⁰⁴ „Goniec Częstochowski” 1918, nr 282, s. 3.

¹⁰⁵ Tamże, s. 1.

¹⁰⁶ „Gazeta Częstochowska” 1910, nr 141, s. 3; tamże, nr 142, s. 2.

¹⁰⁷ „Goniec Częstochowski” 1910, nr 147, s. 3; tamże, nr 148, s. 3.

¹⁰⁸ Władysław Szumowski (1875–1954) – lekarz, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek PAU, historyk medycyny i filozof. Założyciel i redaktor „Polskiego Miesięcznika Lekarskiego”.

¹⁰⁹ Kasa im. Józefa Mianowskiego powstała w zaborze rosyjskim w 1881 roku. Największa i najważniejsza polska organizacja naukowa wspomagająca badania i wydawnictwa naukowe. Posiadała bardzo duże fundusze.

pod patronatem najwyższych władz państwowych odbył się w Warszawie Tydzień Książki Polskiej, mający na celu propagowanie czytelnictwa. Była to ogólnopolska inicjatywa, do której z przyczyn organizacyjnych Częstochowa dołączyła w kwietniu następnego roku. Ekspozycja częstochowska zatytułowana „Wystawa książki polskiej oraz regionalizmu Częstochowy i okolicy” trwała od 8 do 22 kwietnia 1934 roku i była wyjątkowym wydarzeniem w skali ogólnopolskiej¹¹⁰. Na tę okoliczność Biuro Statystyczne Zarządu Miejskiego miasta Częstochowy zwracało się z prośbą między innymi do poważanych obywateli miasta o podanie do celów statystycznych stanu posiadanych książek. Wśród tych nazwisk znalazło się nazwisko M. Biegańskiej¹¹¹. W odpowiedzi na pismo kobieta poinformowała, że zbiory jej męża i jej własne liczą 840 tomów zwartych oraz w znacznej ilości rozprawy, odbitki pism i artykułów¹¹². Jej udział w tym ogólnokrajowym wydarzeniu nie ograniczył się jedynie do podania znaczącej liczby książek. Jak donosił „Goniec Częstochowski”, w gablotach wystawy oprócz dzieł dr. Biegańskiego umieszczone zostały również prace jego żony – doktorowej Biegańskiej¹¹³. Wystawie towarzyszył okolicznościowy katalog i zbiorowa publikacja pt. *Wystawa książki polskiej oraz regionalizmu Częstochowy i okolicy 8–22 kwietnia 1934*¹¹⁴. Wśród autorów publikacji znalazła się Biegańska, przedstawiając kilkustronicowy szkic pt. *Norwid o książce*¹¹⁵.

12 stycznia 1924 roku, po długich i ciężkich cierpieniach, zmarła młodsza siostra Biegańskiej Lucyna Gokieli¹¹⁶, 27 lutego 1933 roku, również po ciężkiej chorobie, zmarła jej matka¹¹⁷, a niespełna rok później, 16 stycznia 1934 roku – brat¹¹⁸. W następnym roku – 18 maja 1935 roku – ze świata odeszła starsza córka¹¹⁹. W czas okupacji Mieczysława Biegańska weszła samotnie, lecz pomimo

¹¹⁰ [www.http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/%C5%BBycie_literackie_ziemi_cz%C4%99stochowskiej_%E2%80%93_okres_mi%C4%99dzywojenny](http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/%C5%BBycie_literackie_ziemi_cz%C4%99stochowskiej_%E2%80%93_okres_mi%C4%99dzywojenny). [dostęp: 8.04.2021].

¹¹¹ APCz, Akta miasta Częstochowy, Akta wystawy „Książki Polskiej”, sygn. 8779, s. 27–28.

¹¹² APCz, Akta miasta Częstochowy, Akta wystawy „Książki Polskiej”, sygn. 8779, s. 174.

¹¹³ „Goniec Częstochowski” 1934, nr 81, s. 3–4.

¹¹⁴ J. Sętowski, *Pani Biegańska*, „Co? Gdzie? Kiedy?” 2018, nr 2, s. 25.

¹¹⁵ M. Biegańska, *Norwid o książce*, [w:] *Wystawa książki polskiej oraz regionalizmu Częstochowy i okolicy 8–22 kwietnia 1934*, Częstochowa 1934, s. 10–13.

¹¹⁶ APCz, Akta stanu cywilnego parafii św. Rodziny w Częstochowie, Księga zgonów 1924, akt nr 25; „Goniec Częstochowski” 1924, nr 12, s. 2–3; „Goniec Częstochowski” 1924, nr 16, s. 3; J. Sętowski, A. Nalichowska, *Nekrologi „Gońca Częstochowskiego” 1906–1925*, Częstochowa 2011, s. 152.

¹¹⁷ APCz, Akta stanu cywilnego parafii św. Rodziny w Częstochowie, Księga zgonów 1933, akt nr 115; „Goniec Częstochowski” 1933, nr 49, s. 1.

¹¹⁸ APCz, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Zygmunta w Częstochowie, Duplikaty aktów zgonu 1934, akt nr 27; „Goniec Częstochowski” 1934, nr 13, s. 1–3.

¹¹⁹ A. Nawrot, *Kto ma czas na przeszłość*, „Gazeta w Częstochowie” 1997, nr 119, s. 4; „Goniec Częstochowski” 1935, nr 117, s. 3, „Gazeta Gdańska” 1935, nr 113, s. 10.

wieku i doświadczeń życiowych, w oczach poznanego w tamtym czasie lekarza Edwarda Borkowskiego była wciąż pełną życia i sprawności umysłowej kobietą. Lubiła wiedzieć, co dzieje się poza murami domu, w świecie lekarskim, w szczególności – w Towarzystwie Lekarskim, interesowała się zmianami, jakie w późniejszym czasie zachodziły w kraju¹²⁰. Z czasów okupacji na temat jej życia pozostały skrawki wspomnień zaledwie kilku osób. Jedno z nich opisuje sytuację, w której Niemcy przeszukiwali dom Biegańskich. Odstąpili od tego, znajdując prace naukowe Władysława pisane w języku niemieckim¹²¹. Z relacji Stanisława Konopki, który poznał Mieczysławę po wojnie, wiadomo jednak, że część spuścizny po mężu – listy, dokumenty, rękopisy i notatki – spaliła w obawie przed represjami¹²².

W roku 1951, na trzy lata przed śmiercią, została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi¹²³. Zmarła 3 czerwca 1954 roku, a jej pogrzeb odbył się dwa dni później¹²⁴. Została pochowana w kwaterze 20, rząd I, grób 2 na częstochowskim cmentarzu Kule. Po śmierci, zgodnie z jej ostatnią wolą, blisko 1200 tomów z prywatnego księgozbioru pozostałego po mężu oraz jego osobiste rzeczy i sprząty przekazane zostały Głównej Bibliotece Lekarskiej¹²⁵.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Częstochowie

Akta miasta Częstochowy.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Rodziny w Częstochowie.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Zygmunta w Częstochowie.

Archiwum Narodowe w Krakowie o/III

Akta Kursów Wyższych dla Kobiet im. Adriana Baranieckiego w Krakowie.

Archiwum Państwowe w Łodzi

Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Lekarski.

¹²⁰ E. Borkowski, *Środowisko lekarskie, w którym działał Władysław Biegański*, [w:] *Władysław Biegański – lekarz i filozof 1857–1917*, red. G. Świderski i M. Stański, Poznań 1971, s. 98.

¹²¹ A. Nawrot, *Kto ma czas na przeszłość...*, s. 4.

¹²² S. Konopka, *Spuścizna po Władysławie Biegańskim*, „Archiwum Historii Medycyny” 1957, t. 20, z. 3, s. 357.

¹²³ E. Borkowski, *Środowisko lekarskie...*, s. 98.

¹²⁴ „Życie Częstochowy” 1954, nr 135, s. 4.

¹²⁵ J. Sętowski, *Cmentarz Kule w Częstochowie. Przewodnik biograficzny*, Częstochowa 2005, s. 32.

Archiwum Państwowe w Toruniu o/we Włocławku

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Kowal.

Archiwum Państwowe w Warszawie

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Barbary w Warszawie.

Muzeum Częstochowskie

Ośrodek Dokumentacji Dziejów Częstochowy.

Źródła drukowane

Biegańska M., *Norwid o książce*, [w:] *Wystawa książki polskiej oraz regionalizmu Częstochowy i okolicy, 8–22 kwietnia 1934*, Częstochowa 1934.

Biegańska M., *Władysław Biegański. Życie i praca*, Warszawa 1930.

Bilikiewicz T., *Poglądy filozoficzne Biegańskiego*, Gdańsk 1971.

Gawrychowski S., *Władysław Biegański – lekarz i filozof*, Wrocław – Kraków 1980.

Jadacki J., *Władysław Biegański. Między „Logiką Medycyny” a „Etyką ogólną”*, Warszawa 1998.

Nowak S., *Z moich wspomnień*, cz. II, Częstochowa 1933.

Rozenfeld K., *Dr Władysław Biegański i Jego działalność naukowo-lekarska*, „Miesięcznik Lekarski” 1917, nr 5/6.

Strona internetowe

[www.http://100latorganizacji.archiwa.org/pod-zaborami/](http://100latorganizacji.archiwa.org/pod-zaborami/) [dostęp: 8.04.2021].

[www.http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/%C5%BBycie_literackie_ziemi_cz%C4%99stochowskiej_%E2%80%93_okres_mi%C4%99dzywojenny](http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/%C5%BBycie_literackie_ziemi_cz%C4%99stochowskiej_%E2%80%93_okres_mi%C4%99dzywojenny) [dostęp: 8.04.2021].

[www.https://pl.wikipedia.org/wiki/Narodowa_Organizacja_Kobiet_\(Polska\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Narodowa_Organizacja_Kobiet_(Polska)) [dostęp: 12.04.2021].

[www.https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/karol-rozkowski](https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/karol-rozkowski) [dostęp: 8.04.2021].

Prasa

„Bluszcz” 1924, nr 40.

„Gazeta Częstochowska” 1909, nr 6, nr 45, nr 98.

„Gazeta Częstochowska” 1910, nr 129, nr 141, nr 142.

„Gazeta Gdańska” 1935, nr 113.

„Goniec Częstochowski” 1907, nr 40, nr 45, nr 88.

„Goniec Częstochowski” 1908, nr 342.

- „Goniec Częstochowski” 1910, nr 147, nr 148.
„Goniec Częstochowski” 1912, nr 94, nr 333.
„Goniec Częstochowski” 1913 nr 66, nr 70, nr 73, nr 77, nr 87
„Goniec Częstochowski” 1916, nr 103, nr 143, nr 145, nr 149, nr 152, nr 219, nr 223.
„Goniec Częstochowski” 1917, nr 24.
„Goniec Częstochowski” 1918, nr 15, nr 25, nr 108, nr 282.
„Goniec Częstochowski” 1919, nr 22.
„Goniec Częstochowski” 1924, nr 12, nr 16.
„Goniec Częstochowski” 1934, nr 13, nr 81.
„Goniec Częstochowski” 1935, nr 117, nr 118.
„Wiadomości Częstochowskie” 1906, nr 75, nr 79, nr 80.
„Życie Częstochowy” 1954, nr 135.

Opracowania

- Arkabus A., *Powstanie i zarys rozwoju Biblioteki im. Dra Władysława Biegańskiego w latach 1917–1998*, „Ziemia Częstochowska” 2005, t. 22.
- Barcik M., Cieślak A., Grodowska-Kulińska D., Perkowska U., *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850–1918, A–D*, Kraków 1999.
- Boral A., *Biblioteka im. Dr. Władysława Biegańskiego w latach 1917–1939 i jej finansowanie przez władze miejskie Częstochowy*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2017, t. 7.
- Borkowski E., *Środowisko lekarskie, w którym działał Władysław Biegański*, [w:] *Władysław Biegański, lekarz i filozof 1857–1917*, pod. red. G. Świderskiego i M. Stańskiego, Poznań 1971.
- Dworakowska D., *W kręgu problemów edukacji i dydaktyki polonistycznej na łamach czasopisma „Nowe Tory” 1906–1914. Między tradycją a współczesnością*, Łódź 2015.
- Galanek C., *Założenie, formy finansowania oraz działalność Biblioteki Publicznej im. W. Biegańskiego w Częstochowie w latach 1917–1925*, „Almanach Częstochowy” 2008.
- Gawrychowski S., Gawrychowski J., *Władysław Biegański. Życie i praca*, Warszawa 2015.
- Kolbuszewska J., *Walka Polek o dostęp do uniwersyteckiego wykształcenia i samodzielnych badań naukowych*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2017, t. 2.
- Konopka S., *Spuścizna po Władysławie Biegańskim*, „Archiwum Historii Medycyny” 1957, t. 20, z. 3.
- Nawrot A., *Kto ma czas na przeszłość*, „Gazeta w Częstochowie” 1997, nr 119.
- Sętowski J., *Cmentarz Kule. Przewodnik biograficzny*, Częstochowa 2005.
- Sętowski J., *Pani Biegańska, „Co? Gdzie? Kiedy?”* 2018, nr 2.

- Sętowski J., Nalichowska A., *Nekrologi „Gońca Częstochowskiego” 1906–1925*, Częstochowa 2011.
- Sobalski F., *Dwa Towarzystwa Dobroczynności miasta Częstochowy w świetle własnych sprawozdań (1899–1939)*, „Ziemia Częstochowska” 2003, t. 30.
- Sucharkiewicz K., *Dom doktora Władysława Biegańskiego w Częstochowie. Budynek, miejsce życia rodzinnego i pracy*, [w:] *Władysław Biegański (1857–1917). Częstochowski lekarz, naukowiec i społecznik*, pod. red. J. Sętowskiego, Częstochowa 2007.
- W. Tyras, *Biblioteka Publiczna w Częstochowie do 1993 roku*, „Ziemia Częstochowska” 1970, t. 8/9.
- Złotkowski D., *Wystawa Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie 1909 roku w świetle prasy polskiej*, Częstochowa 2009.

Mieczysława Biegańska (1866–1954) – żona, matka i wybitna częstochowianka

Streszczenie

Mieczysława Biegańska urodziła się 2 kwietnia 1866 roku w Gołaszewie w powiecie włocławskim. Była córką inż. Henryka Rezenfelda i Ludwiki z d. Płoskiej. Swoją edukację rozpoczęła w Warszawie, a kontynuowała w Krakowie.

W 1880 roku przeniosła się wraz z rodzicami do Częstochowy. Pracowała jako nauczycielka na żeńskiej pensji, gdzie uczyła języka polskiego. W 1885 roku wyszła za mąż za lekarza Władysława Biegańskiego. Owocem tego małżeństwa były dwie córki – Halina Płodowska (doktor filozofii) i Ludomira Wanda Królikowska (doktor chemii). Wspólnie z mężem angażowała się w działalność społeczną, m.in. należała do Towarzystwa Szerzenia Wiedzy, Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i zarządu Towarzystwa Opieki Szkolnej w Częstochowie. Znalazła się w gronie organizatorów Wystawy Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie w 1909 roku, a w latach 1915–1917 jako jedyna kobieta wykladała na kursach samokształceniowych w Częstochowie.

Po śmierci męża kontynuowała jego dzieło. Zajęła się między innymi organizacją częstochowskiej biblioteki publicznej, do której przekazała ponad 100 publikacji ze zbiorów męża. W 1918 roku została wybrana do zarządu Narodowej Organizacji Wyborczej Kobiet Polskich. Wydała biografię męża i napisała szkic o Cyprianie Norwidzie. Zmarła 3 czerwca 1954 roku w Częstochowie.

Słowa kluczowe: Towarzystwo Biblioteki Publicznej, nauczycielka, szerzenie kultury i nauki, Stowarzyszenie Nauczycielstwa Polskiego.

Mieczysława Biegańska (1866-1954) – wife, mother and prominent Częstochowa resident

Summary

Mieczysława Biegańska was born on April 2, 1866 in Gołaszewo in the Włocławek poviat. She was the daughter of Eng. Henryk Rezenfeld and Ludwika née Płaska. She started her education in Warsaw and continued in Krakow.

In 1880, she moved with her parents to Częstochowa. She worked as a teacher in a female salary, where she taught Polish. In 1885, she married a doctor, Władysław Biegański. The fruit of this marriage were two daughters Halina Płodowska (doctor of philosophy) and Ludomir Wanda Królikowska (doctor of chemistry). Together with her husband, she was involved in social activities, including She belonged to the Knowledge Promotion Society, the Polish Touring Society and the board of the School Care Society in Częstochowa. She was among the organizers of the Industry and Agriculture Exhibition in Częstochowa in 1909, and in the years 1915-1917 she was the only woman to teach at self-education courses in Częstochowa.

After her husband's death, she continued his works. She took care of, among other things, the organization of the public library in Częstochowa, to which she donated over 100 publications from her husband's collection. In 1918, she was elected to the board of the Polish National Electoral Organization. She published her husband's biography and wrote a sketch about Cyprian Norwid. She died on June 3, 1954 in Częstochowa.

Keywords: Public Library Society, teacher, spreading culture and science, Polish Teachers' Association.